John Riddell:
En ”arbetarregering” som ett steg mot socialismen

[Från den australiensiska socialistiska tidskriften Links*. Texten lades ursprungligen fram vid* Eighth Historical Materialism Annual Conference *i London, 11 november 2011. Den är av intresse inte minst för den diskussion som förts i Grekland före och efter valet 17 juni 2012. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]*

(Sovjetisk affisch som tillägnas Oktoberrevolutionens femårsdag och Kominterns fjärde världskongress.)

Begreppet arbetarregering är ett märkligt barn från den Kommunistiska internationalens första tid. Tanken som det uttrycker är central för marxismen: att arbetarna måste sträva efter att gripa makten. Men i det tidiga Komintern knöts denna tanke till ett perspektiv som var omtvistat för marxister både då och nu: att arbetarna kan bilda en regering som till en början verkar inom den fortfarande existerande kapitalistiska staten.

Som den franske marxisten Daniel Bensaid kommenterade: ”Den algebraiska formeln ’arbetarregering’ har med tiden givit upphov till de mest skiljaktiga och ofta motsägelsefulla tolkningar.”[1]

Låt oss se om vi kan sprida ljus över denna fråga med hjälp av de protokoll från Kominterns världskongress 1922, som nyligen publicerades på engelska.[2] Vid detta möte höll Komintern sin mest omfattande diskussion i frågan om arbetarregeringen och antog sin första ståndpunkt.

Kongressdebatten koncentrerade sig kring länder som Tyskland, där ihållande proletära masstrider gjorde det möjligt för det arbetande folket att kunna bilda en regering. Det var därför nödvändigt att föra fram begreppet arbetarmakt inte bara som ett långsiktigt perspektiv utan i form av de befintliga arbetarorganisationerna med sina styrkor och svagheter.

---

1 Daniel Bensaid, *La Politique comme art stratégique*, Paris: Éditions Syllepse, 2011, s 69.

2 John Riddell (red), *Towards the United Front: Proceedings of the Fourth Congress of the Communist International, 1922*, (hädanefter *TUF*), Leiden: Brill, 2012.

Å andra sidan hade inte arbetarna i Tyskland, Italien, Frankrike och de omgivande länderna ännu något nätverk av revolutionära arbetarråd liknande de ryska sovjeterna 1917. Större delen av den organiserade arbetarrörelsen leddes fortfarande av prokapitalistiska ledare och kommunisterna var ännu en minoritetsströmning inom arbetarklassen. Frågan om arbetarmakt måste ställas inom dessa ramar.

I detta sammanhang hade Komintern gjort ansträngningar för att bygga en enhetsfront mellan de kämpande arbetarna och uppmanade organisationerna som leddes av prokapitalistiska funktionärer att ansluta sig till försöken att genomdriva omedelbara krav som att öppna kapitalisternas ekonomiska räkenskaper, arbetarkontroll över livsmedelsdistributionen, lägga skattebördan på de rika och beväpna arbetarna så att de kunde försvara sig själva mot de reaktionära gängen. Hur skulle ett sådant program kunna genomföras? Med hjälp av en regering av samtliga arbetarpartier, svarade Komintern – en ”arbetarregering”.

Kominterns ordförande Gregorij Zinovjev förde fram detta begrepp under den Fjärde kongressen i november 1922, och medgav att det var en fråga som ”inte hade blivit tillräckligt klargjord”.[3] Delegaterna gjorde förvisso olika och motsägelsefulla tolkningar. Den text som föreslogs bli antagen genomgick fler omarbetningar än något annat kongressdokument. Till och med sedan den hade antagits cirkulerade tre olika versioner bland Kominterns partier. (För de tre texterna, se “*The Comintern’s Unknown Decision on Workers’ Governments*” [En ganska stor del av dessa texter finns på svenska på marxistarkivet, *www.marxistarkiv.se/komintern/debatt-arbetarregering.22.pdf* – öa]). Senare engelska texter har koncentrerat sig på ett preliminärt utkast som skiljer sig avsevärt från den text som kongressen slutligen antog.

Diskussionen hade inletts två år tidigare, under en generalstrejk av tyska arbetare. Ledaren för det socialdemokratiska partiets fackföreningar, Carl Leigen, manade till bildande av en regering av arbetarpartier och fackföreningar. Hans mål var naturligtvis att få slut på strejken och börja återupprätta den borgerliga samhällsordningen, som en enad socialdemokratisk regering hade gjort efter den tyska revolutionen i november 1918.

Men förhållandena hade förändrats. Makten låg inte längre hos de revolutionära arbetarråden som i november 1918, utan hos en borgerlig koalitionsregering. En arbetarregering skulle inte få sin makt från parlamentet, där arbetarpartiernas deputerade var i klar minoritet, utan från arbetarnas massrörelse. Det tyska kommunistpartiet (KPD) sade att ”bildandet av en socialistisk regering [under dessa förhållanden]... skulle skapa ytterst gynnsamma villkor för kraftfulla aktioner från de proletära massorna” och gav villkorligt stöd åt förslaget.[4] En upphetsad diskussion bröt ut både i det tyska partiet och i Komintern huruvida detta var lämplig inställning.

Nästa togs år krav på en sådan arbetarregering i Tyskland med i Kominterns resolution som inledde en kampanj för en arbetarnas enhetsfront. Det gav upphov till en utdragen diskussion som fortsatte till den Fjärde världskongressen 1922.

Pseudonym eller övergång

Kärnfrågan var om ordet ”arbetarregering” bara var ett annat ord för arbetarrådens makt under kommunistisk ledning – en proletariatets diktatur – eller om det utgjorde ett övergångsstadium till detta mål. Denna sistnämnda uppfattning, varnade det italienska kommunistpartiets främste ledare, Amadeo Bordiga, innebär att arbetarklassen kan gripa makten ”på något annat sätt än via en väpnad kamp om makten”

Ruth Fischer, som ledde det tyska partiets vänsterminoritet, varnade för att revolutionsbegreppet vattnades ur genom att ”ge det en ’västlig’ frisyr, skapa demokratiska övergångsstadier mellan det vi

3 *TUF*, s 129.
4 Pierre Broué, *The German Revolution 1917-1923*, Leiden: Brill, 2005, s 369.

har och det vi eftersträvar”. Till en början var Zinovjev också av denna åsikt. När kongressen öppnades tog han tillbaka den men fortsatte att uttrycka den underliggande tankegången på ett mer försiktigt sätt.[5]

Ledningen för den tyska partimajoriteten och Karl Radek argumenterade å andra sidan att arbetarregeringen inte var ett annat ord för arbetarnas diktatur, utan en ”övergångspunkt” till den. Om man uppnår en arbetarregering kan det ”leda till en period av skärpt klasskamp ur vilken en proletär diktatur till slut kommer att uppstå”, sa Ernst Meyer. Den kommer att vara parlamentarisk ”bara i underordnad mening” och ”måste bäras fram av massorna”. Karl Radek kallade denna regering för ”utgångspunkten för en kamp för proletariatets diktatur”.[6]

Under redigeringen närmade sig kongresstexten successivt uppfattningen om arbetarregeringen som en ”övergång”. Sluttexten ställde den i skarp motsättning till en parlamentariskt grundad ”koalition mellan socialdemokrater och borgarklassen, vare sig den är öppen eller dold”. Det slutgiltiga utkastet slår fast att en arbetarregering bara kan upprätthållas med hjälp av massornas kamp. De uppgifter som räknas upp för den börjar med ”att beväpna proletariatet” och slutar med ”att bryta den kontrarevolutionära borgarklassens motstånd”.[7]

Kommunister ska vara beredda att ”bilda en arbetarregering med icke kommunistiska arbetarpartier och arbetarorganisationer”, säger resolutionen, men bara ”om det finns garantier för att arbetarregeringen verkligen kommer att kämpa mot borgarklassen efter de linjer som beskrivits ovan”, och andra garantier.

Skenbara arbetarregeringar

Men denna ståndpunkt blev betydligt mindre klar genom att man samtidigt använde ordet ”arbetarregering” för att beskriva de borgerliga arbetarpartiernas styre, som, även om de genomförde en del reformer, fungerade som lojala förvaltare av den kapitalistiska samhällsordningen. Detta begrepp användes främst av Zinovjev, som under diskussionen således på samma gång lyckades stå både till vänster och höger. Zinovjev använde uttrycket ”arbetarregering” för att beskriva de regeringar som Labourpartiet i Australien hade lett efter 1904 och en framtida Labourregering i Storbritannien. En sådan regim, sa han, ”kunde bli startpunkt för att revolutionera landet”, den kunde vidta många åtgärder ”som objektivt riktade sig mot den borgerliga staten” och ”kan till slut hamna i vänsterns händer”. Förvånande nog såg Zinovjev här en parallell till de ryska mensjevikernas roll 1917.[8]

Den tyska delegationens ledare gick mot denna ståndpunkt, och lämnade in ett ändringsförslag som gjorde skillnad mellan ”skenbara” och ”verkliga” arbetarregeringar. Ändringsförslaget omnämnde också särskilt att de skenbara ”liberala” eller ”socialdemokratiska” arbetarregeringarna

> *… inte alls är revolutionära arbetarregeringar, utan i själva verket dolda koalitionsregeringar mellan borgarklassen och de antirevolutionära arbetarledarna. Sådana ”arbetarregeringar” kan i kritiska ögonblick tolereras av den försvagade borgarklassen för att lura proletariatet... avvärja proletariatets revolutionära angrepp och vinna tid. Kommunister kan inte delta i sådana regeringar. Tvärtom måste de skoningslöst avslöja sådana falska ”arbetarregeringars” verkliga natur för massorna*.[9]

Trots att ändringsförslaget antogs enhälligt togs det inte med i den ryska version av resolutionen som publicerades och tjänade som grund för de engelska översättningarna. Som ett resultat av det har de engelska kommentarerna i frågan pekat ut Zinovjevs ståndpunkt och kritiserat kongressen för

5 *TUF*, s 182, 147.
6 *TUF*, s 139-140, 167.
7 *TUF*, s 1159.
8 *TUF*, s 266-267.
9 *TUF*, s 1098-1099.

en svaghet som kongressdelegaterna försökte rätta till.

Två frågor som man inte tog itu med

Två andra viktiga sidor hos frågan om arbetarregeringen togs visserligen upp på kongressen, men löstes aldrig.

Den första gällde böndernas roll. Under kongressdebatten sa den främste bulgariske delegaten, Vasil Kolarov, att [frågan om] ”arbetarregeringen inte ställs i jordbruksländer som Balkan”. I motsättning till detta hänvisade slutresolutionen till möjligheten av en ”regering av arbetare och fattigbönder” i regioner som Balkan och Tjeckoslovakien.[10]

Denna fråga ställdes mest akut i Bulgarien, som styrdes av ett radikalt bondeparti som hotades av en högerkupp. Här hindrades det perfekta tillfället att tillämpa begreppet arbetar- och bonderegering av de bulgariska kommunisternas fientlighet mot det styrande bondepartiet. Ingen kongressdelegat nämnde situationen i Bulgarien. Bara några få månader senare bidrog de bulgariska kommunisternas sekterism till ett tragiskt nederlag för arbetarrörelsen.

Den andra fråga som man inte tog itu med gällde karaktären på arbetarnas styre. Den slutgiltiga resolutionstexten slog fast att ”en verkligt proletär arbetarregering... i sin rena form bara kan förkroppsligas i kommunistpartiet”. Zinovjev sa att bara denna variant ”faktiskt är ett annat ord för proletariatets diktatur”. Slutsatsen var att om kommunisterna förenade sig med icke kommunistiska krafter i en revolutionär regering så var det bara en tillfällig lösning tills kommunisterna var starka nog att härska själva.

En kommentar från Leo Trotskij antydde ett helt annat sätt att närma sig frågan. Trotskij beskrev bolsjevikernas allians med vänstersocialistrevolutionärerna under sovjetmaktens första månader, och sa att vänster-SR-arna hade uteslutits ur regeringen på eget initiativ, inte på bolsjevikernas.[11]

Det sades inget mer om denna punkt. I den form som resolutionen publicerades antyder den en bristande klarhet vad gäller skillnaden mellan arbetarnas styre och kommunistpartiets.

Ett empiriskt sätt att behandla frågan

Resolutionen innehåller en uppräkning av fem sorters arbetarregeringar. I vart och ett av fallen tänkte delegaterna på ett speciellt sammanhang, på följande sätt:

- Skenbar: liberal arbetarregering (Storbritannien).
- Skenbar: Socialdemokratisk arbetarregering (Tyskland).
- Verklig: Arbetar- och bonderegering (Balkan).
- Verklig: Arbetarregering med deltagande av kommunistpartiet (Tyskland).
- Verkligt proletär arbetarregering (Sovjetryssland).[12]

Zinovjev betonade för kongressdelegaterna att denna lista inte var fullständig och att det kunde uppstå andra arbetarregeringar. Han varnade för att ”vi under sökandet efter en strikt vetenskaplig definition kan förbise situationens politiska sida”.[13] Med andra ord närmade sig inte Komintern frågan på ett beskrivande utan ett empiriskt sätt. Den försökte analysera situationer som faktiskt uppstod under kampen just då.

10 *TUF*, s 243, 1161.
11 *TUF*, s 1161, 267, 1003.
12 *TUF*, s 1160-1161.
13 *TUF*, s 267-268.

På den tiden fanns det tre tidigare exempel på arbetarregeringar som inte passade in så bra i detta schema med fem punkter. Sålunda:

- *Pariskommunen*, en vald revolutionär arbetarregering i krig mot en fortfarande existerande borgerlig regim.
- *Den tidiga sovjetrepubliken*: som bekant en koalitionsregering som grundade sig på revolutionära arbetar- och bonderåd.
- *De revolutionära regeringarna i Bayern och Ungern 1919*, där, som Chris Harman och Tim Pitter har konstaterat, ”den borgerliga makten praktiskt taget kollapsade... Arbetarregeringen uppstod och måste i efterhand skapa den proletära maktens strukturer.”[14]

Resolutionen sa inte heller något om de regeringar som skulle kunna uppstå i de koloniala och halvkoloniala länderna som ett resultat av kampen för en anti-imperialistisk enhetsfront. Under åren efter kongressen ställdes denna fråga akut i Kina, där en felaktig politik från Kominterns sida ledde till ett tragiskt nederlag. Under året efter detta bakslag formulerade den Förenade oppositionen i bolsjevikpartiet, under ledning av Trotskij och Zinovjev, ett förslag till regering i Kina på grundval av bolsjevikernas strategiska arsenal under åren före 1917: proletariatets och böndernas revolutionärt demokratiska diktatur.[15] Trotskij skulle snabbt tillbakavisa denna uppfattning. Icke desto mindre är det en av de möjliga varianterna av en arbetar- och bonderegering.

Långsiktig relevans?

Det har gått nästan ett sekel sedan Komintern diskuterade frågan om en arbetarregering. Den revolutionära period som inleddes 1914 har gått över. Vi är på väg mot nya revolutioner, under nya förhållanden. Det finns idag ingen motsvarighet till 1920-talets kommunistiska masspartier. Kominterns beslut om regeringspolitiken hade sina rötter i en politisk omgivning som inte längre existerar.

Det kan vara farligt att använda Kominterns beslut som en mall ovanpå en helt annan verklighet. Den tillämplighet som diskussionen om arbetarregeringen har idag är snarare att den väcker oss till insikt om att det arbetande folket bör sträva efter regeringsmakten även om det inte finns några nätverk av sovjetliknande arbetarråd.

Den fjärde kongressens beslut låter förstå, att arbetarnas ansträngningar att bilda en regering långtifrån att vara ett hinder för den socialistiska revolutionen kan bli ett viktig steg framåt mot att förverkliga den. Beslutet skisserar också de förhållanden under vilka en arbetarregering under en övergångsperiod faktiskt kan existera i en kapitalistisk stat och uppnå positiva resultat. Det tidiga Kominterns ståndpunkt har kvar sin relevans för kampen för socialismen i det nya århundradet. Det ger oss en god anledning att på nytt gå igenom de diskussioner Komintern förde under sina första fem år om sitt märkliga men livskraftiga barn, begreppet arbetarregering.

---

14 Chris Harman och Tim Potter, ”The Workers Government”, i *International Socialism*, 7 februari 2007.
15 *Den förenade vänsteroppositionens plattform*, på marxistarkiv.se, s 43.